Vastaus kirjalliseen kysymykseen KKV 351/2024 vp

Vastaus kirjalliseen kysymykseen taloudellisen väkivallan tunnistamisesta, ehkäisemisestä ja uhrien auttamisesta

Eduskunnan puhemiehelle

Eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ssä mainitussa tarkoituksessa Te, Arvoisa puhemies, olette toimittanut asianomaisen ministerin vastattavaksi kansanedustaja Sofia Virran / vihr näin kuuluvan kirjallisen kysymyksen KK 351/2024 vp:

> Mitä konkreettisia toimenpiteitä hallitus aikoo toteuttaa, jotta pakottava kontrolli ja taloudellinen hyväksikäyttö saadaan paremmin tunnistettua ja estettyä ja
>
> miten hallitus varmistaa, etteivät sosiaaliturvaleikkaukset heikennä entisestään taloudellisen väkivallan uhrien asemaa?

Vastauksena kysymykseen esitän seuraavaa:

Petteri Orpon hallituksen ohjelman mukaan väkivallan eri muotoja torjutaan määrätietoisesti ja monin keinoin (s. 194). Ohjelman mukaan muun muassa naisiin kohdistuvan väkivallan sekä perhe- ja lähisuhdeväkivallan ennaltaehkäisyä ja tunnistamista vahvistetaan erityisesti viranomaisissa, kunnissa ja hyvinvointialueilla. Vaikka taloudellista väkivaltaa ei nimenomaisesti mainita hallitusohjelmassa, taloudellinen väkivalta sisältyy yhtenä väkivallan muotona edellä oleviin kirjauksiin.

Hallitusohjelman kirjauksen mukaan tarve pakottavan kontrollin kriminalisoinnille selvitetään (s. 196). Asiaa selvitetään oikeusministeriössä hallitusohjelmakirjauksen mukaisesti hallituskauden aikana.

Laissa ei ole määritelty pakottavan kontrollin käsitettä eikä sitä ole nykyisessä lainsäädännössä erillisellä rangaistussäännöksellä kriminalisoitu. Pakottavalla kontrollilla tarkoitetaan lähtökohtaisesti uhrin toimintavapauden moninaista rajoittamista. THL:n väkivaltakäsitteiden sanaston (työpaperi 1/2020) mukaan henkisellä väkivallalla tarkoitetaan väkivaltaa, joka ilmenee henkilön psyykkisen hyvinvoinnin tahallisena vahingoittamisena, ja se voi ilmetä esimerkiksi toisen kontrollointina.

Toisen henkilön toimintavapauden rajoittamista koskevat teot voivat nykyisin tulla rangaistavaksi usean rikoslain säännöksen perusteella, kuten esimerkiksi vapaudenriistona (RL 25:1), vainoamisena (RL 25:7 a), pakottamisena (RL 25:8) tai pahoinpitelynä (RL 21:5). Esimerkiksi

pakottamiseen syyllistyy se, joka oikeudettomasti väkivallalla tai uhkauksella pakottaa toisen tekemään, sietämään tai tekemättä jättämään jotakin. Myös muu kuin väkivallalla uhkaaminen toteuttaa tunnusmerkistön. Hyvin monet oikeudettomat painostuskeinot tulevat kysymykseen, myös taloudelliset. Kysymys voi olla psyykkisestä vaikuttamisesta uhkaamalla toista jollain ikävällä tapahtumalla. Pahoinpitelyyn taas syyllistyy se, joka tekee toiselle ruumiillista väkivaltaa taikka tällaista väkivaltaa tekemättä vahingoittaa muun muassa toisen terveyttä. Henkinen väkivalta, jossa on kyse terveyden vahingoittamisesta ruumiillista väkivaltaa tekemättä, voi siten tulla rangaistavaksi pahoinpitelynä. Terveydellisiä vahinkoja ovat fyysisten terveysvahinkojen ohella muun muassa mielenterveyden häiriöinä ilmenevät psyykkiset vahingot.

Oikeusministeriössä on toteutettu edellisen hallituksen aikana osana naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntaohjelmaa ulkopuolisena selvityshankkeena selvitys henkisen väkivallan rangaistavuudesta ja vainoamisen oikeuskäytännöstä, joka on julkaistu toukokuussa 2023. Selvityksessä päädyttiin esittämään toimenpidesuosituksena pakottavan kontrollin säätäminen rangaistavaksi erillisessä rikoslain säännöksessä. Ongelmana pidettiin sitä, että mikään rikostunnusmerkistö ei sellaisenaan kata pakottavaa kontrollia.

Taloudellinen väkivalta on hyvin moninainen ilmiö. Se voi olla rahan käytön kontrollointia, taloudellista hyväksikäyttöä ja vahingoittamista, työssäkäynnin rajoittamista sekä erotilanteeseen liittyvää ja eron jälkeistä väkivaltaa. Teknologiaa voidaan hyödyntää eri tavoin taloudellisessa väkivallassa, esimerkiksi toisen henkilön pankkitunnuksia käyttämällä. Taloudelliseen väkivaltaan voi liittyä painostamista, kiristämistä ja kontrollointia, jonka tavoitteena on muun muassa lisätä väkivallan uhrin taloudellista riippuvuutta, minkä vuoksi esimerkiksi väkivaltaisesta parisuhteesta voi olla vaikea irtaantua.

Taloudellisen väkivallan uhreja voidaan auttaa kattavilla, väkivallan eri muodot huomioon ottavilla moniammatillisilla palveluilla. Väkivallan tunnistamisen tehostamisessa olennaista on se, että ammattilaisilla on riittävästi tietoa ilmiöstä. Muun muassa keväällä 2024 päättyneessä Taloudellinen väkivalta tutuksi -hankkeessa tuotettiin paljon tietoa taloudellisesta väkivallasta. Hallitusohjelman mukaisesti selvitetään mahdollisuudet parantaa lapsen asemaa vaikeissa erotilanteissa ja oikeusprosesseissa. Tämän hallitusohjelmakirjauksen toteuttamiseksi osana kansallisen lapsistrategian työtä laaditaan selvitys vanhempien eron jälkeisistä niin sanotuista vaativista erotilanteista sekä palvelujärjestelmästä. Kyseessä on olemassa olevaa tietoa kokoava selvitys, jossa huomioidaan myös taloudellinen väkivalta.

Hallitus pitää kysymystä koskien sosiaaliturvamuutosten vaikutuksia taloudellisen väkivallan uhrien asemaan tärkeänä. Etuusjärjestelmän näkökulmasta taloudelliseen hyväksikäyttöön liittyvät yhteiskunnalliset ongelmat tulee kuitenkin ratkaista muissa järjestelmissä, kuten palvelu- ja oikeusjärjestelmissä. Suuri osa etuuksista myönnetään sosiaaliturvaan liittyvän itsemääräämisoi-

keuden mukaisesti yksilökohtaisesti, ei kotitaloudelle. Etuuksien hakijat voivat kuitenkin pääasiassa itse määrittää esimerkiksi sen, mille pankkitilille etuus maksetaan tai muuten sopia rahan käyttämisestä kotitaloudessaan. Etuusjärjestelmä ei lähtökohtaisesti mahdollista taloudellisen hyväksikäytön tunnistamista tai siihen puuttumista. Hallitus kuitenkin tuo esiin, että kulloisessakin etuuksien muutoksiin liittyvässä hallituksen esityksessä on arvioitu muutosehdotusten vaikutukset esimerkiksi eri sukupuoliin, sukupuolten väliseen tasa-arvoon ja kotitalouksiin. Lisäksi hallitus on toteuttanut sosiaaliturvamuutosten yhteisvaikutusten arvioinnin, josta 23.9.2024 julkaistiin kaksi muistiota. Niissä on arvioitu hallituksen vuosille 2024 ja 2025 toteuttamien tai eduskunnalle syksyllä 2024 annettujen toimeentuloturvaa koskevien muutosten yhteisvaikutuksia. Muistioissa on tarkasteltu toimeentuloturvaa koskevien muutosten yhteisvaikutuksia kotitalouksien taloudelliseen asemaan sekä toimeentuloturvaa ja sosiaali- ja terveyspalveluita koskevien muutosten yhteisvaikutuksia suhteessa perus- ja ihmisoikeusvelvoitteisiin.

Helsingissä 22.10.2024

Sosiaaliturvaministeri Sanni Grahn-Laasonen